

OD MIDONIÓW DO MITOŃSKICH, OD BARTOSZA DO BARTOSIEWICZÓW. HISTORYCZNE NAZWISKA MIESZKAŃCÓW RADWANOWIC

Słowa tematyczne: antroponimia, nazwisko, Radwanowice, szlachta zagrodowa

1. WSTĘP

Przedmiotem artykułu jest opis nazwisk mieszkańców podkrakowskiej wsi Radwanowice w perspektywie diachronicznej (od końca XIV stulecia do czasów najnowszych). Współczesny zasób polskich antroponimów (imion i nazwisk) stanowi ukształtowany i zamknięty zbiór, niepodlegający większym fluktuacjom. Ewentualne zmiany w nim mają charakter urzędowy. Powstawanie różnego typu imion i nazwisk było związane z określonym czasem i uwarunkowaniami historycznymi. Zauważamy synchronizację przemian w tej warstwie ze zmianami stosunków społeczno-politycznych, kościelno-wyznaniowych, z postępem cywilizacji, a ostatnio globalizacji (Kaleta, 1998). Obecnie nazwiska postrzegamy jako jednostki pozbawione znaczenia, służące głównie identyfikacji. W społecznym odbiorze są ważnym elementem tożsamości indywidualnej i rodzinnej, w szerszym — przypisują do określonej społeczności (lokalnej, regionalnej, narodowej) W świadomości zbiorowej mieszkańców małych i zżytych wiejskich społeczności nazwiska stanowią istotny wyróżnik przynależnościowy do grupy — są swoistym dowodem tożsamości i osadzenia w tradycji. W jakimś stopniu petryfikują podział na tzw. *ptoków* i *krzoków*, czyli ludność napływową i autochtoniczną. Niniejszy artykuł wpisuje się tematycznie w badania regionalne. Jest próbą przybliżenia pewnego fragmentu antroponimii małopolskiej i w założeniu ma pokazać powstanie, ewolucję i stabilizację nazwisk określających małą społeczność wiejską. W pracy korzystam z metod wypracowanych na gruncie antropologii historycznej (odwołanie do źródeł lokalnych, badania terenowe, biograficzne, wywiad środowiskowy). W analizie uwzględniam kontekst — historyczny, społeczny (zróżnicowanie na warstwy społeczne) i gospodarczy. Podstawę materiałową artykułu

stanowią najstarsze zapisy wyekscerpowane ze średniowiecznych źródeł drukowanych, rękopiśmiennych z kartoteki „Słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego” (hasła *Radwanowice* i *Żary*) i opublikowanych zeszytów SHGKr, w głównej mierze zapisy nazwisk pochodzące z rudawskich ksiąg parafialnych. Część materiału z najstarszych metryk i dziewiętnastowiecznych ksiąg ślubów została zebrana podczas kwerend genealogicznych w latach 90. XX wieku¹, reszta pochodzi z rękopisu pracy doktorskiej Edwarda Klisiewicza (1977) „Nazwiska mieszkańców parafii Rudawa k. Krakowa w rozwoju historycznym (na podstawie ksiąg metrykalnych z lat 1570–1897)”, przygotowanej pod kierunkiem Leszka Bednarczuka².

Rudawskie księgi metrykalne to jedne z najstarszych wiejskich ksiąg metrykalnych w Polsce. Składają się z metryk ochrzczonych, prowadzonych od 1576 roku, ksiąg ślubów (zapisy zaczynają się w 1572 roku) i najmłodszych — ksiąg zmarłych, prowadzonych w parafii rudawskiej od 1748 roku. Współcześnie zinventaryzowany historyczny zbiór do końca XVIII wieku liczy 14 tomów — w tym siedem ksiąg metryk ochrzczonych, cztery księgi ślubów i dwie księgi zmarłych. Z XIX wieku zachowało się dziewięć tomów metryk chrztu, pięć ksiąg ślubów i sześć ksiąg zgonów. Przywoływany w artykule materiał pochodzi głównie z ksiąg chrztów i ślubów z końca XVI i XVII wieku (zapisy z lat 1624–1688 są cytowane za pracą Klisiewicza). Wszystkie zachowane księgi metrykalne przechowywane są w archiwum parafialnym³.

2. HISTORIA RADWANOWIC

Radwanowice są wsią położoną w parafii rudawskiej, w północnej części gminy Zabierzów (powiat krakowski). Pierwsza potwierdzona w źródłach historycznych wzmianka na temat wsi pochodzi z dokumentu króla Władysława Łokietka datowanego na 1329 rok (KMłp I 215; NMPol X, s. 59). Przyjmuje się, że wieś musiała powstać we wczesnym średniowieczu. Wielu historyków łączy początki osadnictwa w Radwanowicach z nadaniem przez księcia krakowskiego Bolesława

¹ Ekscerpcja materiału obejmowała księgi chrztów (dwie księgi z lat 1576–1608, 1608–1623) oraz ślubów (dwie księgi z lat 1570–1606, 1702–1748 i pięć ksiąg z XIX wieku). W archiwum parafialnym obecnie brak większości ksiąg metrykalnych z XVII wieku, z których był zbierany materiał do pracy doktorskiej Edwarda Klisiewicza. Stanowi ona jedyne źródło do pozyskania materiału nazewniczego mieszkańców parafii rudawskiej z tego okresu.

² Korzystałam z egzemplarza pracy zdeponowanego w Pracowni Onomastycznej IJP PAN w Krakowie. Fragmenty pracy zostały opublikowane w serii artykułów (por. Klisiewicz, 1994, 2004). Materiał historyczny w postaci nazwisk jest cytowany w słownikach: RymSEN i AntrPol.

³ Szerzej na temat rudawskich ksiąg metrykalnych pisze Wyźga (2011, s. 165–188). Autor bardzo dokładnie opisuje poszczególne księgi, przytacza też egzemplifikacje źródłowe. Kopię cyfrową ksiąg rudawskich z XVI–XVIII wykonało Stowarzyszenie Korona Północnego Krakowa (Wyźga, 2010). Autorce nie udało się dotrzeć do tej publikacji.

Wstydlivego rycerzom z rodu Radwanitów części puszczy, położonej niedaleko Krakowa (1278) (Polaczkówna, 1938, s. 3). Osiedlenie się na terenie późniejszych Radwanowic sporej grupy należącej do warstwy rycerskiej mogłoby tłumaczyć utrzymujący się przez wieki szlachecki charakter osady. Wspomina o tym fakcie m.in. Jan Długosz (1470–80 DB I 39; Hapanowicz, Piwowarski, 2009, s. 102).

Miejscowe podanie wiąże powstanie i nazwę samej miejscowości z rycerzem Bolesława Śmiałego — Radwanem, który brał udział w wyprawie na Ruś Kijowską. Radwan współuczestniczył w mordzie biskupa Stanisława. Po tym krwawym zajściu i ucieczce króla na Węgry miał się schronić w lasach na zachód od Krakowa i założyć wieś Radwanowice. W ramach ekspiacji za współudział w zabójstwie ufundował kościół w Rudawie.

Radwanowice były typową wsią szlachty zaściankowej, wywodzącej się z rycerstwa zagrodowego. Wśród mieszkańców wsi spotykamy również zagrodników i komorników (Kiryk, 1983, s. 84–85). Stylem życia uboga szlachta nie odbiegała zasadniczo od chłopów, tym bardziej, że w XVI wieku Radwanowice były jedną z najbardziej rozdrobnionych wsi w województwie krakowskim. Część szlachty posiadała jeszcze historyczne nadziały ról w sąsiednich wsiach — Będkowicach, Łazach, Szklarach, Żarach i Dubiu, też w osadach pod Olkuszem (w Grabowej, Błędowie oraz Ochoninie) (Kiryk, 1983, s. 84). Pod koniec XVIII wieku zamieszkiwało w niej ponad 300 osób w 76 domostwach, w tym 44 rodziny szlacheckie (s. 77). W czasie zaborów były wsią przygraniczną, w bezpośrednim sąsiedztwie przebiegał kordon pomiędzy Królestwem Polskim a Galicją. Sąsiednie wioski Łazy i Szklary, w których szlachta posiadała również nadania, znalazły się po stronie rosyjskiej. Pamięć o szlacheckim pochodzeniu przetrwała wśród mieszkańców Radwanowic aż do dzisiaj. Specyficzny status zaścianka szlacheckiego znalazł odzwierciedlenie w tutejszych nazwiskach (zachowanych po części do czasów współczesnych), które stanowią swoiste archiwum kulturowe (Mrózek, 2014) społeczności Radwanowic.

3. NAZWY OSOBOWE MIESZKAŃCÓW RADWANOWIC W WIEKACH ŚREDNICH

Pierwsze poświadczenia źródłowe nazw osobowych identyfikujących mieszkańców Radwanowic sięgają końca XIV wieku. W zapisie z 1373 roku występuje *Jan* dziedzic z Radwanowic i Ochonina (SHGKr[kart.]), w roku 1385 odnotowano po raz pierwszy dwuelementową formę składającą się z imienia i przydomka: *Będko Sarna* (SHGKr[kart.]). Antroponim *Będko* pochodzi od imion dwuczłonowych typu *Będzimir* (SEMot I 8), dodatkowe określenie ma pochodzenie odapelatywne (: *sarna*). Trzeba podkreślić, że sąsiednia wieś nosi nazwę *Będkowice*. Nadania ról posiadało w niej również rycerstwo

zagrodowe z Radwanowic (SHGKr I 42–53). W 1397 roku w źródłach historycznych wymieniany jest *Mikołaj Nielepice* z Radwanowic (SHGKr[kart.]), który miał grunty we wsi Nielepice. Nazwa wsi została utworzona od imienia protoplasty rodu *Nielepa* (od wyrażenia *nie lepić*; SEMot I 182). W pozostałych zapiskach od 1387 do 1400 roku (głównie w krakowskich księgach sądowych) występuje ponad 35 dziedziców z Radwanowic, określanych tylko jednoelementowym mianem (Kiryk, 1984, s. 83). Nazwa osobowa najczęściej była powiązana z deskrypcją odmiejscową (*de Radwanowice*), rzadziej pojawiały się deskrypcje uzupełniające, informujące o pochodzeniu i pokrewieństwie rycerstwa zagrodowego. W podobny sposób byli określani radwanowiczanie w piętnastowiecznych dokumentach. Dominują formy jednoimienne z określeniami opisowymi: *Markusz* (: im. *Marek*) de Radwanowice 1403 (SHGKr[kart.]), *Święko* (od im. dwuczłonowych typu *Świętomir* SEMot I 316) 1403 (SHGKr[kart.]), *Bienęda* (: im. *Benedykt*) 1403 (SHGKr[kart.]), *Katarzyna*, żona Klemensa i siostra Heleny, małżonki Jana z Radwanowic, żyjącego bez dziedzictwa 1426–1446 (SHGKr[kart.]), *Piotr* de Radwanowice 1424 (SHGKr[kart.]), *Wawrzyniec* de Radwanowice 1440 (SHGKr[kart.]), *Jan* de Radwanowice 1446 (SHGKr[kart.]), *Konik* z Radwanowic 1458 (SHGKr I 328), *Bartosz* z Radwanowic 1500 (SHGKr II 873). Inny sposób identyfikowania rodowców radwanowickich w omawianym okresie polegał na podaniu przynależności herbowej: *Wojciech* h. Ostoja 1455, *Paweł i Wojciech* h. Osmioróg 1459, *Stanisław i Grzegorz* h. Nowina 1474, *Mikołaj i Jakub* h. Baranie Rogi 1474 (SHGKr[kart.], też Potkański, 1965, s. 742–744). Równolegle w dokumentach niektóre osoby były już identyfikowane za pomocą imienia i protonazwiska. Po imieniu występowały antroponimy pochodzenia odapelatywnego: *Grzegorz Baran* (: ap. *baran*) 1460 (SHGKr[kart.]), *Stanisław Paloch* (: ap. *pal* z suf. *-och* lub *paluch*) 1467 (SHGKr[kart.]), *Maciej Dzik* (: ap. *dzik*) 1477 (SHGKr[kart.]), *Wojciech Giza* (: ap. *giza* ‘noga świńska lub wołowa; danina z nóg świńskich, cielących lub wołowych’ Sstp II 414) 1435–1438 (SHGKr[kart.]), *Stanisław* z Radwanowic zwany *Chylek* (: czas. *chylić* z suf. *-ek*) 1464 (SHGKr[kart.]). W pozostałych wypadkach dodatkowe człony (protonazwiska) miały charakter odimienny — motywowane przez pełne lub skrócone imiona chrześcijańskie oraz słowiańskie (Malec, 1998, s. 2001; Raszevska-Żurek, 2006): *Stanisław Mirotka* (od im. dwuczłonowych typu *Mirosław* SEMot I 167) 1429 (SHGKr[kart.]), *Mikołaj i Paweł* bracia rodzeni zw. *Marciny* (: im. *Marcin*) 1456 (SHGKr[kart.]), *Stanisław* zw. *Wojczyk* (: im. *Wojciech*) 1471 (SHGKr[kart.]), *Andrzej Tomeczko* (: im. *Tomasz*), *Andrzej Mirotka* (1477–88) (SHGKr[kart.]), a także formy żeńskie *Anna* oraz *Katarzyna Gierasówny* (fem. pl. od n. os. *Gieras*) (SSNO II 111): *Bona Nobilium Anne et Katherine* dicтарum *Gieraschowny* in Radwanovicze 1497 (Ku 447); *Catharinae et Annae Gieraschowskie* in Radwanovicze 1498 (Matr II, nr 1182). W przytoczonych

zapisach obserwujemy wariantywność drugiego elementu identyfikującego *Gierasówna/Gierasowska*, który występuje w formie odojcowskiej z suf. *-ówna* lub *-owska* od n. os. *Gierasz*. Możemy przyjąć, że sufix *-ski* już w XV wieku był produktywny w tworzeniu nazwisk odmiennych. W 1467 r. została zanotowana forma odmiejscowa na *-ski*: Mikołaj *Radwański* (SHGKr[kart.]). Nazwisko to jest notowane w Radwanowicach do XVII wieku. Obecnie w Polsce nosi je 2215 mężczyzn i 2334 kobiety⁴. Jeżeli przyjmiemy, że frekwencja i geografia współczesnych nazwisk są wypadkową procesów historycznych, to znaczna część nazwisk *Radwański* z terenu Krakowa i okolic (ok. 400) pozostaje w genetycznym związku z nazwą wioski *Radwanowice* (choć w niektórych przypadkach mogły być motywowane przez inne antroponimy lub nazwy miejscowe⁵).

Część przywołanych wyżej nazw osobowych, identyfikujących rycerstwo zagrodowe z Radwanowic w wiekach średnich, dała początek nazwiskom radwanowickiej szlachty zaściankowej. Nazwiska mieszkańców Radwanowic od końca XVI do XIX wieku zostały wyekscerpowane, jak pisałam wyżej, z rudawskich ksiąg parafialnych. W 1577 roku zostało poświadczono nazwisko *Bętkowski/Bętkowski*. Jest to forma utworzona od nazwy sąsiedniej wsi Będkowice, w której do XVI wieku rodowcy z Radwanowic mieli swoje nadziały gruntów w wyniku rozdrobnienia i rozrzucenia rodowej struktury własnościowej. Nazwisko *Bętkowski* miało w takim wypadku charakter posesywny. Było ono notowane do końca XVIII wieku (Łukasz *Bętkowski* 1773), współcześnie nie występuje w Radwanowicach. Również przywoływany wcześniej odapelatywny przydomek *Nielepiec* (1397) zaczął funkcjonować w późniejszych wiekach jako nazwisko. Ostatnie jego poświadczenie w żeńskiej formie odojcowskiej pochodzi z 1784 roku — Justyna *Nielepcówna*. Z piętnastowiecznych nazw osobowych w funkcji nazwiska utrwaliły się następujące formy: *Baran*, *Mirota* i *Gierasz*. Odapelatywne nazwisko *Baran* jest poświadczane w metryce chrztu z 1578 roku, najprawdopodobniej dało ono również początek formie na *-(ow)ski*: *Baranowski*. Nazwisko to notowane jest od 1591 roku. Obydwa nazwiska funkcjonują do dzisiaj w Radwanowicach i należy dodać, że rodziny Baranów i Baranowskich są przekonane o swoim dalekim pokrewieństwie⁶. Nazwisko *Mirota* funkcjonowało w XVI i XVII wieku: (ostatnie poświadczenie w Radwanowicach: Josephi *Mirota* 1642). Ciekawie przedstawia się historia nazwiska *Gierasz*, początkowo forma ta występowała jako drugi element identyfikacyjny i zapewne pochodziła od imienia ojca wzmiankowanych wyżej *Anny* i *Katarzyny*. Genetycznie forma *Gierasz* prawdopodobnie była derywatem od nazwy osobowej niemieckiego pochodzenia *Gieralt*

⁴ Dane za: <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1681,nazwiska-osob-zyjacych-wystepujace-w-rejestrze-pesel> (dostęp 9.02.2023).

⁵ Najbliższa to Radwanów w powiecie koneckim.

⁶ Informacje uzyskane w ramach wywiadu środowiskowego.

(SEMot V 67). Właśnie taka forma została utrwalona w funkcji nazwiska od XVI wieku: Pauli *Gierald* 1620, Zophia *Gieraldowa* (1618). Jego skróconą formą była zapewne n. os. *Gierek*, poświadczona w zapisach: Margareta *Gierczanka* (1578) i Sophia *Gierczanka* (1578). W wypadku tak małej społeczności należy przyjąć, że są to formy oboczne, derywowane od różnych wariantów tej samej nazwy osobowej. Ostatnie poświadczenie w księgach metrykalnych pochodzi z 1620 roku, współcześnie nazwisko to nie jest znane. W źródłach z drugiej połowy XV wieku występują nazwy osobowe identyfikujące dwóch szlachciców z Radwanowic: *Konik* i *Bartosz*, które były podstawą motywacyjną późniejszych nazwisk. I tak od apelatywnej nazwy osobowej *Konik* (por. też zapis z 1503 roku: Piotr *Konik* SHGKr I 328) najprawdopodobniej utworzono nazwisko *Konicki*, które jest zanotowane w XVII wieku: Stanisław *Konicki* (1664). Jest to jedyny zapis tego nazwiska. Od formy skróconej *Bartosz* (: im. *Bartłomiej* SEMot II 19) utworzono patronimicum z suf. *-ewic(z)*, potwierdzone w księgach parafialnych dopiero w 1772 roku (*Laurentus Bartoszevicz*). Jest to nazwisko o dużej frekwencji, identyfikujące współcześnie wiele rodzin w Radwanowicach. Uchodzi w okolicy za jedno z nazwisk związanych z tą wsią.

4. NAZWISKA MIESZKAŃCÓW RADWANOWIC OD XVI WIEKU DO CZASÓW WSPÓŁCZESNYCH

Z rudawskich ksiąg metrykalnych (XVI–XIX wieku) wyekscerpowano 211 antropimów identyfikujących mieszkańców Radwanowic. Jest to bogaty i ciekawy zbiór, który tylko w niewielkim stopniu został zachowany do czasów współczesnych. Na potrzeby artykułu dokonałam klasyfikacji opartej na kryterium genetycznym (Rymut, 1998, s. 151). Podzieliłam nazwiska ze względu na pochodzenie na trzy grupy: 1) nazwiska odimienne; 2) nazwiska odapelatywne; 3) nazwiska pochodzące od toponimów. W zebranych materiałach jest kilka nazwisk, które potencjalnie mogą pochodzić od etnonimów. Umieściłam je w grupie nazwisk odapelatywnych z odpowiednią uwagą. W wielu wypadkach wieloznaczność podstaw motywujących uniemożliwia jednoznaczne rozstrzygnięcia. Wynika to z polisemii apelatywnych podstaw motywujących i homonimii nazwy wspólnej i własnej. Zaproponowany podział genetyczny zakłada arbitralność ustaleń, która wynika ze specyfiki materiału i określonego kontekstu historyczno-społecznego. Nazwiska nadal używane w lokalnej społeczności zostały opatrzone odpowiednią adnotacją⁷.

⁷ Autorka artykułu pochodzi z Radwanowic. Informacje o poświadczeniach i frekwencji współczesnych nazwisk zostały pozyskane metodą wywiadu środowiskowego. Formy przezwiskowe i formy gwarowe nazwisk, przywoływane w tekście, autorka zna z autopsji.

4.1. Nazwiska odimienne

Imiona już od czasów średniowiecza pełniły rolę nie tylko pierwszego, ale też drugiego określenia człowieka. Mogły występować w tej pozycji w formie podstawowej lub derywowanej, jako ich potoczne odpowiedniki. Często pełniły funkcję określeń odojcowskich, zarówno w formie sufiksальной (-*ic*, -*owic*/*ewic*, mniej typowe z przyrostkiem -*k-*), jak i bezformantowej (Rymut, 1998, s. 155–156; Kaleta, 1998, s. 52–55). W wypadku tego typu konstrukcji mówimy tylko o procesie derywacji semantycznej, polegającej na przeniesieniu nazw osobowych funkcyjnie do klasy nazwisk (transonimizacja). Drugą grupę tworzą formy sufiksalne powstałe w wyniku określonej kreacji nazwiskotwórczej (Borek, 1978, s. 449–450). Trzeba podkreślić, że derywaty odimienne z sufiksami wielofunkcyjnymi -*ek*, -*ka*, -*ik*/*-yk*, -*czyk* (patronimiczne i deminutywne) mogą być interpretowane jako dwuznaczne. Dopiero dodatkowy kontekst zapisów umożliwi prawidłową klasyfikację tego typu form (Bubak, 1986, s. 190). Poniżej przytaczam materiał uporządkowany alfabetycznie i chronologicznie (pierwsze zapisy). Wszystkie wyeksцерpowane formy znajdowały się na drugiej pozycji po imieniu. Pogrubioną czcionką oznaczono formę nazwiska w rodzaju męskim⁸, odnotowuję również oboczne postaci, które odnosiły się do młodocianych nosicieli.

Ambroży (*Ambrożyk*, *Ambrożek*): *Ambrozy* 1573, *Joannes Ambrozek* 1615, *Joannes Ambrozyk* 1617, *Joannes Ambrozi* 1618 — od im. *Ambroży* SEMot II 8. Formy z suf. -*ek*, -*ik* służyły oznaczaniu młodocianych potomków osoby, która była identyfikowana za pomocą pełnej formy. Większość tego typu zapisów pojawia się w księgach ochrzczonych. Nazwisko *Ambroży* jest notowane w Radwanowicach tylko w XVI–XVII wieku. Współcześnie używane w sąsiedniej wsi — Kobyłanach; **Araszkiewicz**/**Haraszkiewicz**: *Haraszkiewicz* 1823, *Araszkiewicz* 1877 — od wschl. form *Haraszek*, *Araszek* (: im. *Gierazym*) (SEMot II 45), z patronimicznym przyrostkiem -*ewicz*. Potwierdzone w Radwanowicach do początków XX wieku; **Banaś**, *Banasiowa* 1674 — od skróconej n. os. *Banaś* (: im. Benedykt) (SEMot II 12); **Bartosiewicz** 1772 — od im. *Bartosz* (: im. *Bartłomiej* SEMot II 19) z patronimicznym suf. -*ewicz*; **Biernat** 1666 — od n. os. *Biernat* (: im. *Bernard* SEMot II 22) → **Biernacki**⁹: *Biernacka* 1884. Występowało w Radwanowicach jeszcze w pierwszej połowie XX wieku; **Bodzan** 1642 — od skróconej n. os.

⁸ W kilku wypadkach po raz pierwszy zanotowane nazwiska występują w formie żeńskiej.

⁹ Do nazwisk formalnie równych imionom i apelatywom często dodawany był suf. -*ski* (też -*iński*, -*owski*), zapewne w celu nobilitacji nazwiska (zwłaszcza jeśli chodzi o rodziny szlacheckie). W takich przypadkach relacja między formą podstawową nazwiska i jego wtórną postacią na -(*in*/*ow*)*ski* została oznaczona symbolem strzałki (→).

Bodzan (od im. dwuczłonowych typu *Ostrobod*, *Bodzepor*) (SEMot I 13); **Bodżeta** 1679 — od skróconej n. os. *Bodżeta* (od im. dwuczłonowych *Ostrobod*, *Bodzepor*) (SEMot I 13) → **Bodżetowski** 1754; **Boszowski** 1612 — od skróconej n. os. *Bosz* (od im. typu *Bogumił* lub *Bonifacy*) (SEMot II 28) z suf. *-(ow)ski*; **Brachowski** 1577 — najprawdopodobniej od skróconej n. os. *Brach* (: im. typu *Bratumił*) (SSNO I 240) z suf. *-owski*. Wymieniony jako największy właściciel ziemski w Radwanowicach (1581 *ŹDz* XIV 34). W Małopolsce brak miejscowości o nazwie *Brachów*, najbliższa to wieś *Brachowice* (łódz.); **Daniel**, *Danielówna* 1611 — od im. *Daniel* (SSNO I 456); **Grzegorzek/Grzegorzowski**, *Joannis Grzegorzek* 1674, *Joannis Grzegorzowski* 1676, *Grzegorzowski* 1691 — od im. *Grzegorz* z suf. *-ek*, też z suf. *-(ow)ski*. Pierwsza poświadczona foma z suf. *-ek* na oznaczenie osoby młodocianej; **Hannik** 1614 — od skróconej formy niem. im. *Johann* (SEMot II 60); **Idzik** 1672 — od formy *Idzik* (: im. *Idzi*) (SSNO II 336); **Jachym** 1776 — od im. *Jachym* (: im. *Joachim*) (SSNO II 488); **Jadach** 1667 — od formy *Adach* (: im. *Adam* z proteząj w nagłosie); **Jakubowicz** 1589 — od im. *Jakub* z suf. *-owicz*; **Jarecki** 1784 — od formy *Jarek* (od im. dwuczłonowego *Jarosław*) (SSNO II 443) z suf. *-ski*; **Jarosz**, fem. *Jaroszówna* 1608 — od n. os. *Jarosz* (od im. dwuczłonowych typu *Jarosław*) (SSNO II 443); **Jędrusik** 1780 — od formy *Jędrus* (: im. *Jędrzej*) z suf. *-ik* lub bezpośrednio od formy *Jędrusik*; **Jordan** 1792 — od im. *Jordan* (SEMot II 66); **Jurek**, fem. *Jurkowa* 1647 — od formy *Jurek* (: im. *Jerzy*) (SEMot II 63) → **Jurkowski** 1696. Było znane w Radwanowicach do początku XX w.; **Jurga** 1758 — od formy *Jurga* (: im. *Jerzy*) (SEMot II 63); **Juszyński** 1692 — zapewne od wcześniejszej formy *Juszyn/Juszyna* (: im. *Jerzy*) (SEMot II 63; niewykluczone jednak pochodzenie od ap. *jucha* ‘wywar z mięsa; zupa z krwi’ SEMot I 97), z suf. *-ski*. Źeńska forma odojcowska potwierdzona w sąsiednich Żarach, por. Regina *Jusynowna* z *Zar* 1629; **Kacperek** 1617 — od formy *Kac(s)perek* (: im. *Kacper*); **Katarzynka**, fem. *Dorotha Katharzinczanka* 1587 — od formy *Katarzynka* (: im. *Katarzyna*); **Klemensiewicz** 1798 — od im. *Klemens* (SSNO III 4) z suf. *-(ew)icz*; **Kubicz** 1601 — od formy *Kuba* (: im. *Jakub*) z suf. *-icz* → **Kubicki** 1752; **Lorenc** 1886 — od niem. im. *Lorenc*, to od łac. *Laurencius*, pol. *Wawrzyniec* (SEMot II 133), do tej pory używane w Radwanowicach; **Maciek**, fem. *Maćkowa* 1618 — od formy *Maciek* (: im. *Maciej*); **Madej**, fem. *Madejanka* 1864, *Madej* 1880 — od formy *Madej* (: im. *Mathias*, pol. *Maciej*) (SEMot II 82). Współcześnie używana forma to *Madeja*; **Mariańczyk** 1828 — od im. *Marianek* (: *Marian*) z suf. *-ik* (*-yk*); **Midoń** 1588 — nazw. niejasne, być może od niem. n. os. *Midde* (: ap. *midde* ‘pośrednik, rozjemca’) (RymSEN I 90) lub motywowane ap. *miód* (: psł. **medъ*) → **Mitoński** 1786 (ubezdźwięczenie). Współcześnie nazwisko bardzo rzadkie na terenie

Polski (ok. 127 osób)¹⁰, w Radwanowicach nazwisko o dużej frekwencji (ponad 20 osób). Starsi mieszkańcy wioski często w kontaktach nieformalnych używają pierwotnej formy *Mitonie*; **Mirola** 1565 — od formy *Mirola* (: im. dwuczłonowych *Mirostlaw*, *Mirogniew*) (SEMot I 167); **Oleksiak** 1791 — od im. *Oleksy* (: im. *Aleksy*) (SEMot II 7) z suf. *-ak*; **Rafał** 1576, fem. *Agnes Raphalanka* 1627 — od im. *Rafał* (SEMot II 114); **Salomonik** 1631 — od biblijnego im. *Salomon* z suf. *-ik*; **Stachowski** 1690 — od formy *Stach* (: im. *Stanisław*) z suf. *-(ow)ski*; **Tomowic(z)** 1607 — od formy *Toma* (: im. *Tomasz*) (SEMot II 128) z suf. *-owic(z)*; **Wasiokiewicz** 1750 — od formy *Wasiak* (od im. typu *Wasył*, *Wawrzyniec*) (SEMot II 148) z suf. *-ewicz*; **Walec/Walczowski**: *Martinus Walec* 1740, *Martinus Walczowski* 1749, *Martinus Walczewski* 1755, *Walczowski* 1860 — od im. *Walek*, *Walec* (: im. *Walenty*) (SEMot II 133; niewykluczone też pochodzenie od ap. *walec*), z suf. *-ewski*, *-owski*. Współcześnie jest to nazwisko o najwyższej frekwencji w Radwanowicach; **Zdziech/Dzich**: *Joannes Dzich* 1579, od końca XVII wieku ustala się forma *Zdziech*, fem. *Cunegundis Zdziechowa* 1680 — od n. os. *Dzich/Zdzich/Zdziech* (od im. typu *Zdzisław*, *Zdziebąd*) (SEMot I 366–7). Poświadczenia źródłowe odnajdujemy również w średniowieczu w sąsiednich wsiach — Będkowicach, Łazach, Żarach, Dubiu.

W analizowanym materiale zidentyfikowano 47 nazwisk motywowanych imionami — głównie formami skróconymi. Spośród nich 27 to derywaty semantyczne, powstałe w wyniku transonimizacji. Siedem potwierdzonych nazwisk występuje w formie patronimicznej z suf. *-owicz/-ewicz*. Do derywatów sufiksalnych tworzonych jako nazwiska od imion możemy zaliczyć następujące formy: *Jędrusik*, *Mariańczyk*, *Oleksiak* i *Salomonik*. W księgach metrykalnych, zwłaszcza chrzcielnych spotykamy oboczne formy nazwisk z suf. *-ik(-yk)*, które odnosiły się do dzieci płci męskiej (*Ambroży/Ambrożyk*)¹¹. Liczna grupa nazwisk odimiennych występuje z suf. *-(ow)ski*, pierwsze poświadczenia tego typu form występują już w XVI wieku (*Brachowski*) i XVII wieku (*Grzegorzewski*, *Jurkowski*, *Juszyński*, *Stachowski*). W zebranych materiale widoczne jest również modyfikowanie pierwotnych form przez dodanie suf. *-ski* (7), np. *Biernat* : *Biernacki*, *Bodżeta* : *Bodżętowski*). Z grupy nazwisk odimiennych do współczesności w Radwanowicach przetrwało siedem, z czego największą frekwencją cieszy się nazwisko *Walczowski*, następne w kolejności to *Mitoński* i *Zdziech*, oprócz wymienionych potwierdzone są jeszcze nazwiska *Bartosiewicz*, *Lorenc*, *Madeja* i *Brachowski*.

¹⁰ <https://dane.gov.pl/pl/dataset/568,nazwiska-wystepujace-w-rejestrze-pesel> (dostęp 2.04.2023).

¹¹ Tendencja do tworzenia tego typu derywatów utrzymała się w gwarze tego terenu do dnia dzisiejszego, nadal w języku potocznym funkcjonują formy *Francuzik* (: *Francuz*), *Wójcicek* (: *Wójcik*) itd.

4.2. Nazwiska odapelatywne

Nazwiska odapelatywne stanowią najliczniejszą grupę w historycznym materiale metrykalnym. Ze względu na liczbę przywoływanych antroponimów rezygnuję z przytaczania imion. Pojawiają się one tylko w egzemplifikacjach dokumentujących wariantywność zapisów nazwiska identyfikującego tę samą osobę. Nagłówek hasła stanowi forma męska, dalej przytaczam pierwszą odnotowaną formę w księgach parafialnych. W kilku przypadkach są to nazwiska żeńskie.

Bal (: ap. *bal* 'zwój płótna' Sstp I 58), fem. *Balanka* 1608; **Beka** (: ap. *beka* 'duża beczka') 1646; **Biesiada** (: ap. *biesiada* 'uczta, zabawa') 1830; **Bogacz** (: ap. *bogacz*) 1631 → **Bogacki** 1780; **Borek** (: ap. *borek*), fem. *Borkowa* 1786; **Brodawka** (: ap. *brodawka* 'brodawka' Sstp I 161), fem. *Brodawczonka* 1597, *Brodawka* 1614; **Bugaj(ny)/Bugaj** (: ap. *bugaj* 'byk, buhaj' SL I 209), fem. *Zophia Bugayna* 1591, *Joannis Bugay* 1593, *Joannis Bugayny* 1593; **Capa** (: ap. *cap* 'koziół' Sstp I 214, ze zmianą paradygmatu), fem. *Capina* 1657, *Capa* 1768; **Cebula/Cebulski** (: ap. *cebula*), *Casparus Cebula* 1884, *Casparus Cebulski* 1881, nazwisko utrwalone i używane wspólnie w Radwanowicach w postaci *Cebulski* — z suf. *-ski* od formy podstawowej *Cebula*; **Cebrzyk** (: ap. *cebrzyk* 'mały ceber' Sstp I 215), fem. *Cebrzykowna* 1612; **Chrapek** (: czas. *chrapać* z suf. *-ek*, por. też ap. *chrapek* 'człowiek mający chrypkę, plujący flegmą, krzykacz' SpXVI III 316) 1589; **Chruściel** (: ap. *chrust*, stp. *chrost* lub ap. *chruściel*, stp. *chrościel* 'derkacz' Sstp I 262) 1589; **Chudzik** (: przym. *chudy* z suf. *-ik*) 1619, nazwisko znane w Radwanowicach do końca XX wieku; **Cieśla** (: ap. *cieśla*) 1591; **Cipa** (: ap. *cipa* 'kura' SGP I 239, też 'żeński organ płciowy') 1633, fem. *Magdalena Cipa* 1781 → **Cipiński**: fem. *Magdalena Cipińska* 1793; **Cygan** (: ap. *cygan* 'człowiek nieuczciwy, krętacz' SpXVI III 718) 1656; **Czapa** (: ap. *czapa*) 1626; **Czarny/Czarnik** (: ap. *czarny*, też z suf. *-ik*): *Augustyn Czarnik* 1654, *Augustyn Czarny* 1659, też **Czarnecki** (z suf. *-ski*) 1633; **Czupryna** (: ap. *czupryna* 'włosy sterczące na głowie', por. psł. *čuprŕь*; RymSEN I 118) 1619; **Ćwieka** (: ap. *ćwiek* 'rodzaj gwoźdźcia' Sstp I 438, ze zmianą rodzaju) 1593; **Drabik** (: ap. *drab* 'żołnierz najemny' SEBor 122, też 'drabina' Sstp I 176, z suf. *-ik*) 1589; **Duda** (: ap. *duda* 'piszczalka, też grający na piszczałce' SEBor 131) 1587; **Dukała** (: ap. *dukała* 'osoba mówiąca niewyraźnie', por. czas. *dukać* też 'trąbić w róg' SEBor 132) 1577 → **Dukalski** 1616; **Dworaczek** (: ap. *dworak* 'pozostający w służbie dworskiej' Sstp II 240, z suf. *-ek*) 1742; **Flaga** (: ap. *flaga* 'chorągiew') 1577; **Gajos** (: ap. *gaj* z suf. *-os*) 1857, por. notowane dużo wcześniej formy patronimiczne z suf. *-ewicz/-owicz*: **Gajosiewicz** 1748, **Gajosowicz** 1756; **Gawęda** (: ap. *gawęda* 'bajda; też gawędź' SEBor 157) 1607, *Sebastianus*

Gawęda 1699 → **Gawęcki**: Sebastianus *Gawęczki* 1690; **Gawronik** (: ap. *gawron* z suf. *-ik*) 1647; **Głąb** (: ap. *głąb* ‘kaczan’ SESł I 289) 1576; **Gniazdosza** (: ap. *gniazdo* ‘gniazdo, siedlisko’ SEBor 167, z suf. *-osza*) 1595; **Gołąb** (: ap. *gołąb*) 1576 → **Gołębiowski** 1760; **Goły/Golek** (: ap. *goły*, też z suf. *-ek*): *Goly* 1595, Martini *Golek* 1627, Martini *Goły* 1636 → **Golecki** 1707; **Gomola** (: psł. ap. **gomola* ‘bez rogów’ SESł I 315) 1729; **Góral** (: ap. *góral* ‘pochodzący z gór’, por. SEBor 175, tutaj raczej ‘mieszkający na górze’) 1633; **Grzyb** (: ap. *grzyb*) 1636, też **Grzybek** (z suf. *-ek*) 1629 → **Grzybowski** 1845; **Gugula** (: gw. ap. *gugula* ‘niedojrzały owoc’) 1892, nazwisko spotykane w Radwanowicach do tej pory; **Harmasza** (: ap. *harmasz* ‘zbroja, rynsztunek rycerski’ RymSEN I 298, z derywacją paradygmatyczną) 1583; **Jałowiec/Jałowiecki** (: ap. *jałowy* z suf. *-ec* lub od ap. *jałowiec*, obocznie z suf. *-ski*): Blasius *Jałowiec* 1740, Blasius *Jałowiecki* 1712; **Kajda** (: gw. ap. *kajda* ‘drewniana skrzyneczka na osetkę’ RymSEN I 366 lub. gw. *kajda* ‘gdzie’) 1597, też **Kajdas(z)** (z suf. *-as(z)*): *Kajdasz* 1674, *Kajdas* 1702; **Kamionka** (: ap. *kamionka* ‘gatunek kuny’ Sstp III 233) lub ap. *kamionek* ‘mały kamień’ (z derywacją paradygmatyczną) 1577; **Kapłon** (: ap. *kapłon* ‘kastrowany kogut’ Sstp III 239) 1640; **Kapusta** (: ap. *kapusta*): fem. *Kapuścina* 1617; **Karcz** (: ap. *karcz* ‘pniak’ Sstp III 244) 1654, współcześnie nazwisko używane w Dubiu i Żarach, w Radwanowicach obecnie nienotowane; **Knap** (: ap. *knap* ‘sukiennik, tkacz’ Sstp III 305) 1587; **Knoch** (: ap. *knoch*, z niem. *knochen* ‘kość’ RymSEN I 417 lub od ap. *knot* SL II 389) 1578, *Knich* 1596, Albert *Knoth* 1667, Albertus *Knoch* 1670; **Kobiela** (: ap. *kobiela* ‘kobiątka’ Sstp III 306) 1638; **Konik** (: ap. *konik* ‘mały koń’ lub ‘konik polny, *Chorthippus*’) 1458 → **Konicki** 1664; **Konieczny** (: ap. *konieczny* ‘będący na końcu’ Sstp III 329, tutaj ‘mieszkający na końcu wsi’) 1577; **Kot** (: ap. *kot*): fem. *Kotka* 1692, *Kot* 1889; **Koza** (: ap. *koza*) 1579; **Kozak** (: n. wieloznaczna — możliwe pochodzenie od ap. *kozak* ‘rodzaj grzyba’, przen. ‘ktoś odważny’ lub od etnonimu) 1773 → **Kozakowski** 1786; **Kozerka** (por. ap. *kozera* ‘karciarz, szuler’ SpXVI XI 91) 1656 → **Kozerski** 1691; **Kramarz** (: ap. *kramarz* ‘kupiec, handlarz’ Sstp III 375) 1704; **Krawczyk** (: ap. *krawczyk*): *Blasy cognomine Krawczyk* 1594; **Kruk** (: ap. *kruk*): fem. *Krukowa* 1739, *Kruk* 1810; **Kudlek** (: ap. *kudla* ‘kudłaty, kłak’ SpXVI XI 534 z suf. *-ek*) 1639; **Kulig** (: ap. *kulig* ‘gatunek ptaka’ Sstp III 461) 1614 → **Kuligowski** 1694; **Kuśmierczyk** (: ap. *kuśnierz* ‘wyrabiający futra’ z suf. *-ik (-yk)*, też *kuśnierczyk* ‘czeladnik lub uczeń kuśnierza’ Sstp III 473) 1877; **Kuternoga** (: ap. *kuternoga* ‘kulawy, chromy’ SL II 560) 1886, nazwisko obecne w Radwanowicach do czasów powojennych; **Lebioda** (: ap. *lebioda* ‘komosa biała’, powszechnie znana jako chwast) 1767; **Małka** (: ap. *mały* z suf. *-ka*) 1594; **Marzec** (: ap. *marzec* ‘nazwa miesiąca’) 1780; **Mazurek** (od etnonimu *Mazur* ‘mieszkaniec Mazowsza’ SłXVII, z suf. *-ek*, lub ap. *mazurek* ‘wróbel leśny’ SL III 63) 1664; **Mądrygał(a)** (od dwuczłonowego przezwiska, por. *mądry* i *gala*

‘kula, oko’)¹²: *Mendrygał* 1628, *Medrigała* 1653; *Młosz* 1594 — od n. os. *Młosz* (: ap. *młody* SEMot I 168)¹³; *Młynarz* (: ap. *młynarz*), Laurentius *Młynarz* 1612 → *Młynarski* (: nazw. *Młynarz* z suf. *-ski*) 1681; *Motyl* (: ap. *motyl*), fem. *Motyłówna* 1685; *Musialik* (: ap. *mus* ‘obowiązek’ z suf. *-(al)ik*, por. też czas. *musieć*, lub od nazw. *Musiał* z suf. *-ik*) 1690; *Najdo* (por. gw. ap. *najduch*, *znajda*, *najdo* ‘człowiek znaleziony, podrzutek’): hortulanus *Naydo* 1593; *Noworyta* (od przezwiska złożonego, por. *nowy* i *ryć* ‘kopać, grzebać’ Sstp VIII 62), fem. *Noworycina* 1789; *Oczko* (: ap. *oczko*) 1618; *Okonfus* (nazw. niejasne, być może pochodzenia niem., z drugim członem ap. *Fuss* ‘stopa’) 1789; *Orkisz* (: ap. *orkisz* ‘rodzaj zboża’ Sstp V 628) 1759; *Osiełek* (: ap. *osiełek* ‘osiołek’) 1588, fem. *Osielkowa* 1649 → *Osielkowski* 1787; *Pająk* (: ap. *pająk*) 1819; *Pieniążek* (: ap. *pieniązek*) 1660; *Pietrucha/Pietruszka* (n. dwuznaczne, możliwe pochodzenie od *pietrucha*, *pietruszka* ‘roślina’ lub od im. *Piotr*): Petri *Pietrucha* 1615, Petri *Pietruszka* 1627, *Pietruszka* 1896; *Pilch* (: ap. *pilch* ‘zwierzę należące do gryzoni’ Sstp VI 132) 1589; *Pióro* (: ap. *pióro*) 1612; *Połomczyk* (: czas. *połomić* ‘połamać’ Sstp VI 353, z suf. *-czyk*; może z wcześniejszego **Połomek*) 1614; *Pral/Pralik* (od czas. *prać*, też w potocznym znaczeniu ‘bić mocno, sprawiać lanie’ SEBor 478, z suf. *-ik*): Gregorius *Pral* 1589, Gregory *Pralik* 1589; *Przepiórka* (: ap. *przepiórka*) 1565¹⁴; *Rak* (: ap. *rak*) 1592; *Ratuszny* (: ap. *ratuszny* ‘mający związek z ratuszem’, por. pacholek *ratuszny* ‘woźny, sługa miejski’ SW V 481) 1589; *Roj* (: ap. *roj* ‘pszczoły jednego gniazda’ Sstp VIII 31) 1796 → *Rojowski* (: nazw. *Roj* z suf. *-owski*) 1888, nazwisko używane w Radwanowicach do tej pory; *Ropiel* (: ap. *ropiel* ‘rana ropiejąca’ lub *ropa* z suf. *-el*) 1625; *Rudel* (: przym. *rudy* z suf. *-el*) 1706; *Sękara* (: ap. *sęk* ‘część gałęzi ukryta w pniu bądź też pozostawiona przy pniu po jej odcięciu’ Sstp VIII 159, z suf. *-ara*) 1578; *Siwiec/Siwy* (: przym. *siwy*, też z suf. *-ec*): Stanislaus *Siwecz* 1589, Stanislai *Siwy* 1594; *Skorupka* (: ap. *skorupka*) 1609 → *Skorupski* 1701, nazwisko znane w Radwanowicach do połowy XX wieku; *Skowronek* (: ap. *skowronek*) 1594 → *Skowroński* 1758; *Sowa* (: ap. *sowa*): fem. *Sowina* 1607, nazwisko popularne w Radwanowicach do tej pory; *Sprawca* (: ap. *sprawca* ‘ten, kto kieruje, zarządca, rządcą, przełożony, opiekun’ Sstp VIII 362) 1593; *Sroka* (: ap. *sroka*) 1885, używane jeszcze w XX wieku; *Strączek* (: ap. *strączek*) 1856, potwierdzone współcześnie; *Stypuła* (: ap. *stypuła* ‘pałeczka do bębna’ RymSEN II 502) 1880,

¹² Nazwisko inaczej interpretują Z. Klisiewicz (1977) i K. Rymut (RymSEN II 81), którzy jako podstawę motywacyjną podają ap. *madrygał*.

¹³ Por. nazwę roli *Młoszowskie* w Radwanowicach (wcześniej była ona własnością Katarzyny córki Piotra z Radwanowic, która była żoną Piotra, sołtysa z Młoszowej, rola później została odsprzedana) (SHGKr I 587). Nazwisko w Radwanowicach poświadczone tylko w XVI wieku, w XVII i XVIII stuleciu notowane w Dubiu.

¹⁴ Szlachcic o tym nazwisku wymieniony jest również w ŻDz XIV 34 w 1581 r.

nazwisko używane jeszcze w drugiej połowie XX wieku; **Szklany** (: ap. *szklany*) 1763; **Szot** (nazw. wieloznaczne, por. *Szot* 'Szkot' SL V 590, też 'śledź, kramarz' RymSEN II 548), również nazwisko niem. *Schott* Gott. 524) 1589, nazwisko współcześnie używane w formie *Szota* (zmiana paradygmatu); **Śliwa** (: ap. *śliwa*), fem. *Śliwina* 1605 → **Śliwiński** 1810, nazwisko znane współcześnie; **Świerczek** (: dem. od ap. *świercz* 'świerszcz' Sstp IX 63–64) 1676 → **Świerczewski** 1875; **Świder** (: ap. *świder* 'narzędzie służące do wiercenia otworów' Sstp IX 57) 1662; **Tyrpa** (: gw. czas. *tyrpać* 'szarpać, trącać kogoś' SGP V 455–456) 1828; **Wartogłowy** (od przezwiska złożonego, por. *warty*, *wartki* 'szybko płynący' i *głowa*, również gwarowy, używany na tym terenie przym. *zawartogłowiony* 'oszołomiony po uderzeniu') 1608; **Welian** (nazw. niejasne, może od przym. *wieli* 'duży; ważny', czas. *wielić* 'rozkazywać, nakazywać' Sstp X 160, 161, z suf. *-an*) 1889, współcześnie nazwisko identyfikuje kilka rodzin w Radwanowicach; **Wróblík** (: ap. *wróbel* z suf. *-ik*): fem. *Wróblíkowa* 1602; **Ząbek** (: ap. *ząbek*) 1804; **Zięba** (: ap. *zięba*) 1578; **Zimny** (: ap. *zimny*) 1653; **Zwierz** (: ap. *zwierz*) 1627, później forma patronimiczna z suf. *-ewicz*: **Zwierzewicz** 1857; **Żmija** (: ap. *żmij* 'smok, gad', później *żmija* 'jadowity wąż' SEBor 755) 1628.

W materiale wyekscerpowanym z ksiąg parafialnych (od końca XVI wieku do XIX) występuje 137 odapelatywnych nazwisk (w tym formy oboczne) mieszkańców Radwanowic (z XIV i XV stulecia mamy tylko sześć takich poświadczeń: *Sarna*, *Baran*, *Dzik*, *Giża*, *Chylek*, *Paloch*). W sumie daje to bardzo bogaty i zróżnicowany semantycznie zbiór. Pod względem formalnym większość z nich powstała w wyniku derywacji semantycznej, poświadczone są również przypadki derywacji paradygmatycznej (*Capa*, *Ćwieka*, *Harmasza*). Najmniej liczną grupę stanowią nazwiska derywowane sufiksalnie (*Chrapek*, *Gajos*, *Ropiel*, *Rudel*, *Sękara*). Zjawisko homonimiczności podstaw proprialnych i podstaw apelatywnych uniemożliwia w wielu wypadkach jednoznaczne rozstrzygnięcia. Zwłaszcza w przypadku nazwisk z suf. *-k-* trudno wyrokować o typie derywacji — czy są to nazwiska formalnie równe apelatywom w formie deminutywnej, czy są to derywaty ojcowskie, np. *Drabik*, *Gawronik*, *Konik*. Trzeba podkreślić, że w zapisach (podobnie jak w wypadku nazwisk odimiennych) spotykamy bardzo dużo form obocznych, które były tworzone od nazwisk podstawowych (rodowych) i odnosiły się do młodocianych mężczyzn. Miały one w większości charakter przejściowy i funkcjonowały podobnie jak ojcowskie formy żeńskie. Po osiągnięciu dojrzałości mężczyźni byli już identyfikowani nazwiskami rodowymi w pierwotnej formie¹⁵.

¹⁵ W księgach metrykalnych pojawiają się również ojcowskie formy żeńskie (z *-anka*, *-ówna*), przy czym dystrybucja przyrostków jest często zakłócona. Podobnie jest w wypadku mian

Pierwotne nazwiska formalnie równe apelatywom w wielu wypadkach podlegały dalszej derywacji antroponimicznej, głównie przez dodanie sufiksu *-(ow)ski*. W ten sposób zmieniono 21 nazwisk, czyli około 15% nazwisk odapelatywnych. Trudno w kontekście posiadanego materiału źródłowego mówić o początkach tego procesu, można tylko skonstatować, że pierwsze poświadczenia pochodzą z końca XVII wieku. Zamiana odapelatywnych nazwisk na wzór przymiotnikowego modelu odmiejscowego jest kontynuowana w XVIII stuleciu, w XIX w. osiąga stabilizację. Dwa nazwiska przybrały suf. *-ewicz* (*Gajosiewicz, Zwierzewicz*).

Miana odapelatywne najczęściej były pierwotnymi przezwiskami (przymiotkami), które powstały w wyniku procesu metaforyzacji, rzadziej posiadały motywację realnoznaczeniową (Cieślíkowa, 1990). W momencie kreacji miały one umotywowaną indywidualnie treść znaczeniową, w wypadku użycia ich w następnych pokoleniach jako formy identyfikującej stawały się asemantyczne. Przeniesienie indywidualnej nazwy osobowej na członków rodziny inicjowało proces tworzenia się nazwiska i jego stabilizacji (Cieślíkowa, 1998a, s. 71–79). Jeżeli chodzi o semantykę podstaw motywujących nazwiska radwanowickiej szlachty zaściankowej, to dominują leksemy związane z fauną i florą — ok. 40. Są to nazwiska, które mają najstarsze poświadczenia w księgach metrykalnych. Jest to zgodne z ogólną tendencją nazwotwórczą w tym czasie (Kaleta, 1998, s. 75). Mamy też antroponimy nawiązujące bezpośrednio do wyglądu fizycznego (*Chudzik, Siwy, Małka*), jak i cech charakteru (*Wartogłowy, Prał*). Warto też podkreślić, że w podstawach motywujących znalazły się przezwiska złożone, por. przywołany wyżej antroponim *Wartogłowy*, także takie formy, jak: *Mądrygała, Kuternoga, Noworyta*. Trzy nazwiska wskazują na różnicowanie stanowe mieszkańców wsi. Nazwiska *Najdo* i *Gawęda* przypisane są do ludzi niższego stanu, antroponim *Ratuszny* wskazuje prawdopodobnie na mieszczanina. Nieliczną grupę stanowią nazwy osobowe utworzone od nazw zawodów czy też odwołujące się do profesji. W sąsiednich wsiach, bardziej zróżnicowanych stanowo, rozwinęło się w większym stopniu rzemiosło (Kiryk, 1983, s. 89). W Radwanowicach mamy poświadczone trzy nazwiska związane z rzemiosłem wojennym: *Drabik, Flaga* i *Harmasza*. Do grupy nazwisk odzawodowych możemy zaliczyć następujące antroponimy: *Cieśla, Knap, Kramasz, Krawczyk, Kuśmierczyk, Sprawca*. Poniżej prezentuję w wyborze materiał z ksiąg parafialnych, w którym do identyfikacji mieszkańców wykorzystano miana utworzone od profesji. Mają one tylko jednostkowe poświadczenia, nie rozwinęły się w nazwiska odzawodowe.

marytonimicznych — przyrostek *-owa, -ina* regularnie zastępowany jest sufiksem *-ka*. Tendencja ta utrzymała się do dzisiaj w gwarze na tym terenie. W języku potocznym dominują formy odmęzowskie na *-ka* (*Korbiel : Korbielka, Wójcik : Wójcicka*).

Baba: Barbara *Baba* 1601 (: ap. *baba* ‘m.in. położna’ Sstp I 50); **Balneator:** Joanni *Balneatori* 1593 (: łac. *balneator* ‘łaziebnik’ Sstp IV 106); **Browarny:** *Browarny* Gasper de Radwanowice 1591 (: *browar* ‘związany z browarem, browarz’); **Balwierz:** Joannes *Balwiersz* 1589 (: ap. *balwierz/barwierz* ‘cyrulik’ Sstp I 58); **Bloniarz:** Josephi *Bloniarz* 1647 (: ap. **bloniarz* ‘człowiek rozciągający błony zwierzęce w oknach’, por. psl.**bolna* ‘otoczka, osłona’ Spsł I 307 i suf. *-arz*); **Piekarz:** Joannes *Piekarz* 1762 (: ap. *piekarz*).

W dwudziestym wieku z tej licznej grupy nazwisk odapelatywnych było potwierdzonych tylko 13 (*Cebulski, Chudzik, Guguła, Kuternoga, Noworyta, Pietruszka, Przepiórka, Rojowski, Sroka, Strączek, Stypuła, Śliwiński, Welian*), obecnie jeszcze mniej — sześć. Pozostaje to w związku głównie ze współczesnymi migracjami.

4.3. Nazwiska odtoponimiczne

Nazwiska odmiejscowe to jedyne antroponimy, które od początku były dodatkowym, drugim elementem określającym człowieka. Toponimy przechodziły do kategorii nazw osobowych w wyniku derywacji semantycznej lub sufiksальной. Pierwszy sposób jest chronologicznie wcześniejszy i zdecydowanie rzadszy, poświadczenia tego procesu transonimizacji mamy w średniowiecznych źródłach. Również w zebranych materiale mamy takie przykłady, w których nazwa miejscowa stanowi drugi element struktury nazewniczej (zob. *Zawada*). Nazwiska odmiejscowe powstały w wyniku zastąpienia deskrypcji opisowych typu *de Radwanowice/z Radwanowic* przymiotnikami zakończonymi na *-(ow)ski, -cki, -dzki*. Były one tworzone od pełnych lub skróconych podstaw. Nazwiska odmiejscowe mogły pochodzić od nazw miejscowości, ale również od nazw terenowych (Kaleta, 1998, 41–44). W artykule arbitralnie przyjmuję, że znaczna część nazwisk mieszkańców Radwanowic ma właśnie motywację mikrotoponimiczną. Takie podejście wynika z określonego kontekstu społeczno-historycznego — Radwanowice były osadą drobnoszlachecką o rozdrobnionej strukturze własnościowej. Odnotował to już Długosz:

[...] wszyscy ludzie, których wspomniano, wieś zamieszkują, są szlachtą herbu Radwanowye. Nie jest wspomniana wieś podzieloną, ani jej pola na łany, lecz przez dwory per curias i część pól tak, że jeden ma więcej drugi mniej (1470–80 DB I 39).

Dodatkowo część szlachty posiadała jeszcze historyczne nadziały ról w okolicznych wsiach (Kiryk, 1983, s. 84). W takim ujęciu część nazwisk

z formantem *-sk-* miałyby charakter posesywny i wskazywała na własność określonego działu. Znajduje to potwierdzenie w zapisach w księgach parafialnych, w których wskazuje się na Radwanowice jako miejsce pochodzenia. Pozostałe nazwiska, w wypadku których trudno wskazać bezpośrednią motywację, mogą sugerować pochodzenie osoby z określonego miejsca (Rymut 1998, s. 156)¹⁶. Część nazwisk (*Brzozowski, Chmielowski, Chojnacki, Grabowski, Jaworski, Muszyński*) może być motywowana apelatywami, a suf. *-sk-* pełni jedynie funkcję strukturalną.

Bagiński/Bagnicki: Samuel *Baginski* 1639, Samuele *Bagniczki* 1645, por. n. cz. wsi *Bagno* lub *Bagienko*; **Barciszowski** 1787, por. n. m. *Barcza*, cz. wsi Czulów, gm. Liszki; **Będkowski/Bętkowski** 1577, por. n. wsi *Będkowice*, w której rodzina posiadała swoje działu; **Broniewski** 1798, por. n. wsi *Bronowice*, dziś cz. Krakowa; **Bronikowski** 1780, por. n. m. typu *Bronikowo*; **Brzozowski** 1784, por. n. sąsiedniej wsi *Brzezcie*; **Bzowski:** Mathias *Bzowski* de *Bzow* 1593, por. n. wsi *Bzów*, dziś część Zawiercia; **Chmielowski** 1667, por. n. wsi *Chmielów, Chmielowo*, nazwisko poświadczone współcześnie w Radwanowicach; **Chojnacki** 1783, por. n. m. *Chojnata* (Mazowsze), nazw. używane współcześnie; **Dulowski** 1628, por. n. wsi *Dulowa* (koło Trzebini); **Dembiński** 1634, por. n. ter. *Dębnik* (las za sąsiednią wsią *Żary*, miejsce historycznych nadziałów rodowców radwanowickich), dziś wś; **Grabowski** 1648, por. n. m. *Grabów, Grabowo*; **Jaworski** 1598, por. liczne w całej Polsce n. m. *Jaworów, Jaworowo, Jawor*; **Jędrzejowski** 1630, por. n. mta *Jędrzejów*; **Karliński** 1577, por. n. m. *Karlin* (dziś cz. Zawiercia); **Łazowy** 1890, por. n. pobliskiej wsi *Łazy* (z suf. *-owy*), nazwisko do tej pory używane w Radwanowicach; **Mąkowski:** Adam *Mąkowski* de *Mąkoszyn* 1754; por. n. m. *Mąkoszyn* (dawna ziemia sieradzka, Kujawy, Wielkopolska) (ze skróceniem podstawy); **Muszyński** 1690, por. n. m. *Muszyna*; **Podlejski** 1692, por. n. ter. *Podlesie* w Radwanowicach (z antycypacją miękkości w postaci *j*), nazw. znane jeszcze w XX wieku w Radwanowicach; **Podolecki** 1699, por. n. m. *Doły* (cz. Radwanowic), z przymikiem *po* wskazującym zapewne na położenie nadziału rodowego; **Radwański** 1467 SHGKr, por. n. wsi *Radwanowice*; **Rzecki** 1593, por. n. cz. wsi *Rzeki*; **Skotnicki** 1661, por. n. m. *Skotnica* (cz. Radwanowic) (: *skotnica* ‘miejsce wypasu bydła’ Sstp VIII 249); **Wolski** 1595, por. n. wsi z członem *Wola*, w pobliżu *Wola Filipowska*; **Zawada/Zawadowski:** *Zawada* 1577, Martinus *Zawada* 1786, Martinus *Zawadowski* 1791, por. n. wsi *Zawada* koło Olkusza, w tych okolicach radwanowickie rycerstwo zagrodowe posiadało swoje nadania, wtórnie w formie przymiotnika odmiejscowego z suf. *-ski*; **Zwoliński/Woliński:** Alberti *Zwoleński* 1748, Alberti *Wolinski* 1751, por. n. m. z członem *Wola* (zob.

¹⁶ Przywoływane nazwy terenowe są znane do dziś i wykorzystywane w komunikacji mikro-wspólnoty radwanowickiej. Autorka zna je jako długoletnia mieszkanka Radwanowic.

wyżej *Wolski*), forma *Zwoliński* powstała zapewne wyniku absorpcji przyimka w wyrażeniu z *Woli*; *Żarski* 1647, por. n. sąsiedniej wsi *Żary*.

Z tej grupy nazwisk (27) do czasów współczesnych zachowały się tylko cztery nazwiska (*Chmielowski*, *Chojnacki*, *Łazowy*, *Zwoliński*), które nadal są potwierdzone w Radwanowicach. W XX w. było jeszcze używane nazw. *Podlejski*.

5. WNIOSKI

W zebranych materiale historycznym znalazło się ponad 220 antroponimów, które nazywały i identyfikowały mieszkańców Radwanowic w ciągu kilku wieków. Współcześnie z tego zbioru w Radwanowicach mamy poświadczonych tylko 18 nazwisk, w połowie XX wieku znanych było jeszcze ponad 40. Pierwsze poświadczenia nazw osobowych w źródłach pojawiają się pod koniec XIV wieku. Te określenia miały charakter jednostkowy (indywidualny), nie dały początku nazwiskom. O procesie powstawania nazwisk w tej społeczności możemy mówić dopiero od końca XV wieku. Poświadczony wtedy nieliczne drugie określenia rozwinęły się w formy dziedziczne, identyfikujące członków poszczególnych rodów. Rycerstwo zagrodowe było też identyfikowane, jak pokazują zapisy, przez przynależność do określonego herbu (Rymut, 1998, s. 151). W badanym materiale nie ma potwierdzeń nazw heraldycznych. Zapewne ten typ nominacyjny obejmował tylko najbogatsze warstwy, nie był rozpowszechniony wśród szlachty zaściankowej. Proces rozwoju nazwisk lokalnej społeczności — dynamikę, chronologię, specyfikę — pozwalają prześledzić zapisy wyekscerpowane z ksiąg metrykalnych. Najliczniej reprezentowane są w tym zbiorze nazwiska pochodzenia odapelatywnego. Od końca XVI wieku do końca XIX stulecia zanotowano 137 form tego typu identyfikujących mieszkańców Radwanowic. Najstarsze nazwiska najczęściej były formalnie równe apelatywom i były motywowane leksemami związanymi z florą i fauną. Pojawienie się tego typu nazw pozostaje w zgodzie ze średniowieczną tendencją i potwierdza, że ten typ nominacji był rozpowszechniony we wszystkich stanach społecznych (Cieślakowa, 1998b, s. 129). Trzeba zauważyć, że te nazwy osobowe były przenoszone na członków rodu, czyli nabierały cech dziedziczności, ale większość z nich nie przetrwała nawet do XVIII wieku. Trudno wskazać jednoznaczną przyczynę tego stanu rzeczy, zapewne część ewoluowała w inne formy, ale jest to trudne do zweryfikowania na podstawie posiadanego materiału. Poza tym należy też uwzględnić gwałtowne zmiany demograficzne w XVII stuleciu, spowodowane głównie wojnami. W tym czasie pojawiają się nieliczne nazwy, które pokazują różnicowanie stanowe w obrębie wioski. Są to nazwy osobowe zagrodników i komorników (np. *Najdo*, *Gawęda*). W jakimś stopniu do tych niższych warstw

społecznych możemy odnieść zapewne nazwy odzawodowe, które nie utrwały się w lokalnej tradycji.

Jeżeli chodzi o pozostałe nazwiska, to drugą grupę pod względem liczebności stanowią nazwiska odimienne (47). Z tego typu nazwisk do współczesności przetrwało tylko siedem form.

Zarówno nazwiska odapelatywne, jak i odimienne, ewoluowały i często przybierały nowy sufix *-ski*. Proces ten rozpoczął się już w XVII wieku i był kontynuowany w XVIII stuleciu. Było to zjawisko dość powszechne, być może na jego intensywność wpłynęła świadomość przynależności stanowej mieszkańców Radwanowic. Uboga szlachta zaściankowa dostosowywała swoje miana do wzorca nazwisk na *-ski*, które już od XVI wieku uchodziły za lepsze — szlacheckie (Kaleta, 1998, s. 86–87).

Wydaje się, że większość nazwisk odmiejscowych w przypadku szlachty radwanowickiej była derywowana od nazw części wsi, w których miała ona swoje dwory i ziemię, oraz nazw wsi, w których posiadała działki. Ma to swoje uzasadnienie w historycznej rozdrobnionej strukturze własnościowej wsi.

Kwestią wymagającą dalszych badań jest wpływ płynności międzystanowej (zawieranie mieszanych małżeństw szlachecko-chłopskich) na rozwój nazwisk w opisywanej społeczności. Wstępne ustalenia wynikające z analizy materiału źródłowego, poparte też badaniami historyków (Kiryk, 1983; Wyżga, 2019), pokazują, że szlachta radwanowicka często wiązała się rodzinnie z chłopstwem. W zapisach metrykalnych przy części nazwisk konsekwentnie występują predykaty szlacheckie *nobilis*, *generosus*, przy innych chłopskie (*laboriosus*, *honestus*, *inquilinus*), jednak znaczna część antroponimów nie posiada żadnych określeń. Na pewno mamy do czynienia ze zbiorem niejednorodnym, zawierającym zarówno nazwiska szlachty, jak i chłopów. Do nazwisk identyfikujących szlachtę na podstawie adnotacji w księgach metrykalnych możemy zaliczyć takie formy, jak: *Bagiński*, *Baranowski*, *Bartosiewicz*, *Brachowski*, *Broniewski*, *Gajosiewicz*, *Klemensiewicz*, *Mitoński*, *Podlejski*, *Przepiórka*, *Rachwał*, *Ropiel*, *Walczowski*, *Zdziech*, *Zwoliński*. Część z nich (*Baranowski*, *Bartosiewicz*, *Mitoński*, *Walczowski*, *Zwoliński*) w odczuciu lokalnej mikrowspólnoty (w granicach rudawskiej parafii) uchodzi za typowe nazwiska związane z Radwanowicami.

WYKAZ SKRÓTÓW

- ap. — apelatyw
- dem. — deminutywum
- im. — imię
- m. — miejscowość
- n. — nazwa

- n. os. — nazwa osobowa
n. ter. — nazwa terenowa
nazw. — nazwisko
niem. — niemiecki
psł. — prastłowiańskie
wschśł. — wschodniosłowiańskie

ŹRÓDŁA

- DB = Długosz, J. (1863–1864). *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis* (t. 1–3; wyd. A. Przezdziecki). Kraków: Typografia Kirchmajeriana.
- KMłp = Piekosiński, F. (red.). (1876–1905). *Kodeks dyplomatyczny Małopolski (Codex diplomaticus Minoris Poloniae)* (t. 1–4). Kraków: Akademia Umiejętności.
- Ku = Kutrzeba, S. (1902). Materiały do dziejów pospolitego ruszenia z l. 1497 i 1509 [Materials for the history of the Noble Host of the years 1497 and 1509]. *Archiwum Komisji Historycznej*, 9, 235–388.
- Matr = Wierzbowski, T. (red.). (1905–1919). *Matricularum Regni Poloniae summaria* (t. 1–5), Warszawa: Typis Officinae C. Kowalewski.
- Polaczkówna, H. (1938). *Zapis Teodora Gryfity dla cystersów z 1196 r.* Lwów: Towarzystwo Naukowe.
- Potkański K., (1965). Zagrodowa szlachta i włódcze rycerstwo w województwie krakowskim w XV i XVI wieku [Homesteaded nobility and knighthood in the Cracow province in the 15th and 16th centuries]. W: K. Potkański, *Lehici, Polanie, Polska. Wybór pism* (s. 659–762). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe (Oryginalna praca opublikowana w 1888 r.).
- SHGKr = Wiśniewski, J. i in. (red.). (1985–2019). *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu* [Historical and geographical dictionary of Kraków province in the Middle Ages] (t. 1–5 i kartoteka [kart.]). Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. <http://www.slownik.ihpan.edu.pl>
- ŹDz XIV = Pawiński, A. (red.). (1886). *Źródła dziejowe. T. XIV: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Małopolska. T. III* [Historical sources. Vol. 14: Poland of the 16th century in terms of geography and statistics]. Lesser Poland. Vol. 3]. Warszawa: Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa.

LITERATURA

- AntrPol = Cieślíkowa, A. (red.). (2007–2016). *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku. Wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografią* [Anthroponymy of Poland from the 16th to the end of the 18th century] (t. 1–6). Kraków: Lexis.
- Borek, H. (1978). Diachroniczne i synchroniczne klasyfikacje nazwisk polskich [Diachronic and synchronic classifications of Polish surnames]. W: M. Basaj (red.), *Z polskich studiów slawistycznych. Seria 5. T. 1. Językoznawstwo: Prace na VIII Międzynarodowy Kongres Sławistów w Zagrzebiu 1978* (s. 447–455). Warszawa: PWN.
- Bubak, J. (1986). *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego* [The process of development the Polish bourgeois and peasant surnames]. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Cieślíkowa, A. (1990). *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji* [Old Polish personal names from appellatives. The process of onymization]. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Cieślíkowa, A. (1998a). Miejsce przezwiska w systemie antroponimicznym (historia a współczesność) [Nickname function in anthroponymic system (history and present)]. W: S. Warchoń (red.), *Przezwiska i przydomki w językach słowiańskich* (cz. 1, s. 71–79). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Cieślíkowa, A. (1998b). Przezwiska [Nicknames]. W: E. Rzetelska-Feleszko (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia* (s. 119–134). Warszawa–Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie–Instytut Języka Polskiego PAN.
- Gott = Gottschald, M. (1982). Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen [German names. Our surnames] (wyd. 5). Berlin — New York: Walter de Gruyter.
- Hapanowicz, P., Piwowarski, S. (red.) (2010). *Monografia gminy Zabierzów* [Monography of the Zabierzów commune]. Zabierzów: Urząd Gminy Zabierzów.
- Kaleta, Z. (1998). *Nazwisko w kulturze polskiej* [Surname in Polish culture]. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Kiryk, F. (red.). (1983). *Rudawa. Z dziejów wsi podkrakowskiej* [Rudawa: From history of a village near Kraków]. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Klisiewicz, E. (1977). *Nazwiska mieszkańców parafii Rudawa k. Krakowa w rozwoju historycznym (na podstawie ksiąg metrykalnych z lat 1570–1897)* [Surnames of the inhabitants of the Rudawa parish near Kraków in historical development (based on metric books from 1570–1897)] [Niepublikowana rozprawa doktorska]. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie.
- Klisiewicz, E. (1994). Żeńskie imiona chrzestne w podkrakowskiej parafii Rudawa z lat 1570–1897 (na podstawie ksiąg metrykalnych) [Female baptismal names of Rudawa village near Cracow from 1570–1897]. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Językoznawcze*, 8, 77–82.
- Klisiewicz, E. (2004). Strukturalny typ nazwisk na *-ski* jako jeden ze stereotypów polskiego nazwiska [Structural type of *-ski* surnames as one of Polish surname's stereotypes]. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica*, 19, 117–121.
- Małec, M. (1998). Imiona [Given names]. W: E. Rzetelska-Feleszko (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia* (s. 97–118). Warszawa–Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie–Instytut Języka Polskiego PAN.
- Małec, M. (2001). *Imię w polskiej antroponimii i kulturze* [The given name in Polish anthroponymy and culture]. Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- Mrózek, R. (2014). Interdyscyplinarne i wewnętrzne determinanty zróżnicowań badawczych onomastyki [Interdisciplinary and internal determinants of onomastic research diversity]. *Onomastica*, 58, 33–65.
- Raszewska-Żurek, B. (2006). *Kształtowanie się nazwisk równych imionom w Polsce (wiek XIII–XVI)* [The formation of surnames equivalent to first names in Poland (13th–16th centuries)]. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- RymSEN = Rymut, K. (1999–2001). *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny* [Surnames of Poles. Historical and etymological dictionary] (t. 1–2). Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN–Instytut Języka Polskiego PAN.
- Rymut, K. (1998). Nazwiska [Surnames]. W: E. Rzetelska-Feleszko (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia* (s. 143–160). Warszawa–Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie–Instytut Języka Polskiego PAN.
- Rzetelska-Feleszko, E. (1993). Rola nazewnictwa w tworzeniu poczucia regionalnego [The role of names in creation of regional sense]. W: K. Handke (red.), *Region, regionalizm — pojęcia i rzeczywistość. Zbiór studiów* (s. 151–160). Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- SEBOR = Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego* [Etymological dictionary of the Polish language]. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

- SEMot = Cieślakowa, A., Malec, M., Rymut, K. (red.). (1995–2002). *Słownik etymologiczno-moty-wacyjny staropolskich nazw osobowych* [Etymological and motivational dictionary of Old Polish personal names] (t. 1–6). Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN; (t. 7). Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- SESI = Sławski, F. (1952–1982). *Słownik etymologiczny języka polskiego* [Etymological dictionary of the Polish language] (t. 1–5). Kraków: TMJP.
- SGP = Karłowicz, J. (1900–1911). *Słownik gwar polskich* [Dictionary of Polish dialects] (t. 1–6). Kraków: Akademia Umiejętności.
- SL = Linde, S.B. (1854–1860). *Słownik języka polskiego* [Dictionary of the Polish language] (wyd. 2, t. 1–6). Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SlXVII = Instytut Języka Polskiego PAN. (b.d.). *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku* [Electronic dictionary of the Polish language of the 17th and 18th centuries]. <https://sxvii.pl>
- SpXVI = Bąk, S. i in. (1966–2012). *Słownik polszczyzny XVI wieku* [Dictionary of the Polish language of the 16th century] (t. 1–36). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Warszawa: IBL PAN. <http://spxvi.edu.pl>
- SSNO = Taszycki, W. i in. (red.) (1965–1987). *Słownik staropolskich nazw osobowych* (t. 1–7) [Dictionary of Old Polish personal names (vols. 1–7)]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Sstp = Urbańczyk, S. i in. (red.). (1953–2002). *Słownik staropolski* [Dictionary of the Old Polish language] (t. 1–10). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Wyżga, M. (2011). *Księgi metrykalne parafii Wszystkich Świętych w Rudawie pod Krakowem* [Metric books of the All Saints Parish in Rudawa near Kraków]. *Małopolska: regiony, regionalizmy, male ojczyzny*, 13, 165–188.

SUMMARY

FROM MIDOŃ TO MITOŃSKI, FROM BARTOSZ TO BARTOSIEWICZ.
HISTORICAL SURNAMES OF RESIDENTS OF RADWANOWICE

The aim of this paper is to describe the surnames of Radwanowice village, near Kraków, from the diachronic perspective (from the end of the 14th century to the present). Nowadays, surnames are perceived as meaningless, serving primarily the purpose of identification. In personal reception, they constitute an important component of the individual as well as family identity. In a broader context, they attach to particular local communities (national, regional). In the collective consciousness of small local communities, surnames are relevant elements of belonging to a group. They are evidence of somebody's identity and embedment in tradition. This paper fits into regional studies and is an attempt to bring a certain segment of Lesser Poland's anthroponymy closer to the reader. It ought to picture the creation, evolution, and stabilization of surnames used in a small village community. Methods used in the analysis include those created by historical anthropology. Moreover, they take into account historical, social (stratification), and economical contexts. The paper is based on the oldest historical sources coming from medieval original texts and surname records coming from the register of the Rudawa parish. This paper describes almost two hundred surnames used by residents of Radwanowice. Together, the names constitute a unique archive of the local community's culture.

Key words: anthroponymy, surname, Radwanowice, impoverished nobility